Ex-librissen van bekende dierkundigen

Jan Allex de Roos

Er zijn mensen die hun boekenbezit voorzien van een soort prentje met daarop hun naam en (soms) een spreuk. In het Engels heet dit een bookplate, in Nederland gebruikt men de term ex-libris, wat Latijn is voor 'uit de boekerij van'. Nu kan men het een slecht gebruik vinden om iets in een boek te plakken, maar ik vind juist dat een ex-libris (mits smaakvol vormgegeven en niet te groot) iets aan een boek toevoegt. Het wordt nog leuker als het prentje heeft toebehoord aan een bekend persoon. Ik verzamel boeken over vogels en zoek naar ex-librissen van ornithologen en andere bekende dierkundigen.

Afb. 1 Ex-libris van Swaen met zwaantjes in het schild. 'Ruit hora' betekent 'De tijd snelt voort'. Dit was het motto van Hugo de Groot.

Soms heb ik geluk. Zo stuitte ik een jaar of tien geleden bij De Slegte in Utrecht op een boek van de Engelse pionier-vogelfotografen Cherry en Richard Kearton getiteld WILD NATURE'S WAYS (1903). Op zich al een aardige vondst, maar nog groter werd mijn vreugde toen ik op het binnenplat de ex-libris aantrof van professor A.E.H.Swaen (1863-1947), auteur van DE VALKERIJ IN DE NEDERLANDEN (1937) en kopstuk van de vroege vogelbescherming in ons land (afb.1).

Op de planken van een uitdragerij in het centrum van de stad Groningen vond ik de eerste druk van de bekende en ook voor het buitenland vertaalde ZOOGDIERENGIDS (1955) van Mr. F.H. van den Brink (1905-1996?) met op het schutblad een zeer smaakvol ex-libris van Dr.A.Scheygrond (1905-1996), auteur van het bekende handboek DE ZOOGDIEREN VAN NEDERLAND (1e dr.1942). Allerlei losse papieren in dit exemplaar bleken onder andere een doorslag te zijn van Scheygronds recensie van de zoogdierengids, en dat allemaal voor *f*3 (afb.2). In een exemplaar van FAUNISTISCH OVERZICHT VAN DE NEDERLANDSCHE BROEDVOGELS (1942) van Mr.F.Haverschmidt trof ik een vroeger ex-libris van Scheygrond aan, gedateerd 1923 (afb.3). Dat Van den Brink voornamelijk zoogdierkundige was spreekt uit zijn ex-libris met eekhoorn dat zit geplakt in mijn exemplaar van AVIFAUNA NEERLANDICA (1908) van Mr.Dr. R.C.E.G.J.Baron Snouckaert van Schauburg (afb.4).

Afb. 2. Ex-libris van Scheygrond met afbeelding van een otter.

De meest aansprekende ex-libris uit het Nederlandse gebied is ongetwijfeld die van de grote natuurschrijver/-beschermer Jac.P.Thijsse (1865-1945), auteur van het eindeloos herdrukte HET VOGELJAAR (1904), Verkade-albums en vele andere titels. Zo staat dit plaatje afgebeeld in het recente boek dat Marga Coesèl over de Verkade-albums deed verschijnen (p.25). Maar boeken uit het bezit van Thijsse komen weinig op de markt en men begrijpt mijn verbazing en blijdschap toen ik een week geleden (terwijl de eerste versie van dit artikel al klaar was!) in een Gronings antiquariaat een boek opensloeg van V.Randall met de merkwaardige titel WILD FLOWERS IN LITERATURE (1934). Op het schutblad prijkte namelijk het plaatje van Thijsse, met het spreeuwen-logo dat ook bekend is uit het tijdschrift DE LEVENDE NATUUR (afb.5). De wonderen zijn de wereld nog niet uit.

Het gebruik van ex-librissen is in de Angelsaksische wereld meer verbreid dat in Nederland en daarom verbaasde het me niet dat ik in SOME BIRDS OF THE COUNTRYSIDE (1921) van H.J.Massingham een prentje aantrof. Het is een overbodig boek maar ik kocht het in de Vishoek te Groningen (ja, echt) omdat de Engels/Amerikaanse ornitholoog Horace G. Alexander (1889-1989) er zijn ex-librissen in had geplakt (afb.6). En wie heeft er in Nederland ooit gehoord van Alan Francis Brooke, later Viscount Lord Alanbrooke? Ik wel, want een van mijn favoriete vogelboeken is nog altijd Guy Mountforts verhaal over de Engelse expedities naar de Coto Doñana in de jaren 50, PORTRAIT OF A WILDERNESS (1958), en daaraan nam Alanbrooke deel als filmer. Veldmaarschalk Alan Brooke (1883-1963) was opperbevelhebber van de Engelse strijdkrachten tijdens de Tweede Wereldoorlog en het was een bof om zijn ex-libris aan te treffen in een exemplaar van Wright en Dewars THE DUCKS OF INDIA (1925) dat mij ooit vanuit de VS werd toegestuurd (afb.7).

Het zoeken naar ex-librissen, die vaak in hun eenvoud tien keer meer vertellen over de vroegere lezer/eigenaar van het boek dat een biografie, vormt voor mij een facinerende hobby. Thijsse heb ik nu, maar er blijft natuurlijk veel te wensen over. Zo staat Charles Darwin hoog op mijn verlanglijstje, want voorlopig moet ik het doen met een handtekening van een van zijn zonen. Ook leuk, maar geen ex-libris.

Dankwoord

Dank gaat uit naar Michel Klemann, Ruud Vlek, Rombout de Wijs en Malcolm

Afb. 3. Ex-libris van Scheygrond, gedateerd 1923 en gesigneerd P.L.Scholten. Gestileerde valk met vogelprooi.

Ogilvie voor het leveren van gegevens over sterfdata.

Afb. 4. Ex-libris van Van den Brink. De spreuk 'Quo non ascendet?' is met pen bijgeschreven en betekent 'Hoe hoog klimt hij wel niet?'

Literatuur

Coesèl, M. Natuurlijk Verkade: het verhaal van de albums, 1999. Uitgeverij Terra, Warnsveld.
* Over Jac.P.Thijsse

Voous, K.H. In de ban van vogels: ornithologisch biografish woordenboek van Nederland, 1995. Uitgeverij Scheffers, Utrecht.
* Bevat gegevens over alle in dit artikel genoemde Nederlanders

Winkler Prins Encyclopedie, 7e druk, deel I, 1964.
* Lord Alanbrooke

Jan Allex de Roos
Mondriaanstraat 97
Groningen
tel. 050-3143215
jaderoos@avifaunagroningen.nl

Afb. 5. Ex-libris van Jac.P.Thijsse met zijn bekende motto 'Onbekommerd' en de Spreeuwen. Het werd ontworpen door B.W.Wierink, leraar van Thijsse op de kweekschool in Amsterdam.

Afb. 6. Ex-libris van Alexander en zijn vrouw, gedateerd 1923 en gesigneerd I.H.New. De Engelsman Horace Gundry Alexander was een zeer gelovige Quaker die later naar de VS emigreerde. De afbeelding toont het Bijbelse tafereel van de duif die terugkeert naar de Ark van Noach met een olijftakje in haar snavel.

Afb. 7. Ex-libris van Alan Brooke, gesigneerd W & A Mussett fecit, met Slechtvalk, das en Kerkuil. 'Gloria finis' betekent 'Roem is het hoogste goed'.